

آیا امام باقر (علیه السلام) دستور دادند برای شان عزاداری شود؟

پاسخ:

بله، این روایت با سند معتبر در منابع روایی شیعه نقل شده و برخی از بزرگان، سند آن را صحیح و برخی دیگر موثق اعلام کرده اند.

مضمون روایت این است که امام باقر (علیه السلام) قبل از شهادت، به فرزندشان امام صادق (علیه السلام) وصیت کردند، ده سال در «منی» برایشان عزاداری برپا نمایند و برای مصارف آن از جمله برای نوحه خوان، مقداری پولی را معین کردند. متن روایت به نقل مرحوم کلینی با سندش این است:

عِدَّةٌ مِنْ أَضْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ عَنْ يُونُسَ بْنِ يَعْقُوبَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ قَالَ لِي أَبِي يَا جَعْفَرُ أَوْقِفْ لِي مِنْ مَالِي كَذَا وَ كَذَا لِتَوَادِبِ تَنْدُبِي عَشْرَ سِنِينَ بِمِئَةِ أَيَّامٍ مِئِي.

یونس بن یعقوب از امام صادق علیه السلام نقل می‌کند که آن حضرت فرمود: پدرم به من فرمود: ای جعفر! از مال من فلان مبلغ را وقف کن تا نوحه سرایان در ایام حج در منی به مدت ده سال برایم نوحه‌سرائی کنند.

الکلینی الرازی، أبو جعفر محمد بن یعقوب بن إسحاق (متوفای ۳۲۸ هـ)، الأصول من الکافی، ج ۵، ص ۱۱۷، ح ۱، باب کسب النائحة، ناشر: اسلامیة، تهران، الطبعة الثانية، ۱۳۶۲ هـ.ش.

این روایت را شیخ طوسی نیز با همین سند و متن نقل کرده است:

الطوسی، الشیخ ابوجعفر، محمد بن الحسن بن علی بن الحسن (متوفای ۴۶۰ هـ)، تهذیب الأحکام، ج ۶، ص ۳۵۸، تحقیق: السید حسن الموسوی الخراسان، ناشر: دار الکتب الإسلامية - طهران، الطبعة الرابعة، ۱۳۶۵ ش.

تصحیح این روایت از سوی علمای شیعه

این روایت از نظر سند معتبر است و علمای شیعه بر این مطلب تصریح کرده اند؛ از این رو، ما از بررسی تک تک راویان سند صرف نظر نموده و سخنان علماء را در اعتبار سند این روایت ذکر می‌کنیم.

۱. علامه حلی (متوفای ۷۲۶هـ):

علامه حلی یکی از علمای برجسته شیعه، سند این روایت را صحیح می‌داند و می‌فرماید:

روی الشيخ في الصحيح عن يونس بن يعقوب عن أبي عبد الله عليه السلام قال قال لي أبي عبد الله صلى

الله عليه وآله يا جعفر أوقف لي من مالي كذا وكذا النوادب يندبني عشر سنين معنى أيام لنا.

شیخ در روایت صحیح از یونس بن یعقوب از امام صادق علیه السلام نقل کرده که ایشان فرمودند: پدرم به

من فرمود: ای ابو جعفر! از مال من فلان مبلغ را وقف کن تا نوحه سرایان در ایام حج در منی به مدت ده

سال برایم نوحه‌سرائی کنند.

الحلي الأسدي، جمال الدين أبو منصور الحسن بن يوسف بن المطهر (متوفای ۷۲۶هـ)، منتهی المطلب في

تحقیق المذهب، ج ۲، ص ۱۰۱۲، تحقیق: قسم الفقه في مجمع البحوث الإسلامية، ناشر: مجمع البحوث

الإسلامية - إيران - مشهد، چاپخانه: مؤسسة الطبع والنشر في الأستانة الرضوية المقدسة، چاپ: الأولى ۱۴۱۲

۲. مجلسي اول (متوفای ۱۰۷۰هـ):

علامه محمد تقی مجلسی (که از ایشان به مجلسی اول تعبیر می‌شود) در کتاب «روضه المتقین» تصریح می‌کند که

این روایت موثق است اما در درجه صحیح قرار دارد:

روی الشيخان في الموثق كالصحيح، عن يونس بن يعقوب، عن أبي عبد الله عليه السلام قال: قال لي أبي: يا

جعفر أوقف لي من مالي كذا وكذا، لنوادب تندبني عشر سنين بمنى أيام منى.

شیخان (کلینی و شیخ طوسی) در روایت موثق که (از نظر اعتبار) همانند صحیح است، از یونس بن یعقوب

از امام صادق علیه السلام روایت کرده اند. ...

مجلسی، محمدتقی بن مقصود علی، (متوفای ۱۰۷۰هـ)، روضة المتقین في شرح من لا يحضره الفقيه (ط -

القدیمة) ج ۶؛ ص ۴۲۳، قم، چاپ: دوم، ۱۴۰۶ ق.

۳. مجلسي دوم (محمد باقر) (متوفای ۱۱۱۰هـ):

علامه محمد باقر مجلسی نیز در دو کتابش سند این روایت را موثق می‌داند:

الحديث السادس و الأربعون و المائة: موثق.

مجلسی، محمد باقر بن محمد تقی، ملاذ الأخیار فی فهم تهذیب الأخبار، ج ۱۰؛ ص ۳۳۶، قم، چاپ: اول، ۱۴۰۶ ق.

باب کسب النائحة الحديث الأول: موثق.

مجلسی، محمد باقر بن محمد تقی، مرآة العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۱۹؛ ص ۷۵، تهران، چاپ: دوم، ۱۴۰۴ ق.

۴. محقق بحرانی (متوفای ۱۱۸۶هـ):

ایشان درباره این بحث که آیا نوحه بر میت جایز است یا نه، تصریح می‌کند که مشهور میان علمای امامیه، جواز آن است؛ البته در صورتی که مستلزم حرامی همانند دروغگویی و ... نباشد. از جمله دلیل ایشان، همین روایت است که در ابتدا می‌گوید: این روایت صحیح است:

وأما الأخبار فمنها ما دل على الجواز ومن ذلك ما رواه في الكافي في الصحيح عن يونس بن يعقوب عن الصادق (عليه السلام) قال : قال لي أبي يا جعفر أوقف لي من مالي كذا لنوادب تندبني عشر سنين بمنى أيام منى.

البحراني، الشيخ يوسف، (متوفای ۱۱۸۶هـ)، الحدائق الناضرة في أحكام العترة الطاهرة، ج ۴، ص ۱۶۵، ناشر: مؤسسة النشر الإسلامي التابعة لجماعة المدرسين بقم المشرفة، طبق برنامه مکتبه اهل البيت.

برخی از روایات دلالت بر جواز نوحه خوانی می‌کند و از جمله آن، روایتی است که در کافی با سند صحیح از یونس بن یعقوب از امام صادق علیه السلام نقل شد که آن حضرت فرمود: پدرم فرمود: ای جعفر ...

در جای دیگر از کتابش نیز تصریح می‌کند که اگر نوحه مشتمل بر سخنان باطل نباشد، جایز است و دلیلش همین روایت است ولی در اینجا می‌گوید روایت موثق است:

ومنها : ما رواه في الكافي والتهذيب في الموثق عن يونس بن يعقوب ، عن الصادق عليه السلام ، قال : قال لي أبي : يا جعفر ، أوقف لي من مالي كذا وكذا ...

البحراني، الشيخ يوسف، الحدائق الناضرة، ج ۱۸، ص ۱۳۶

۵. صاحب جواهر (متوفای ۱۲۶۶هـ):

صاحب جواهر نیز از این روایت به «صحيح» تعبیر کرده است:

وعن الصادق (عليه السلام) **في الصحيح** أنه قال أبي : يا جعفر أوقف لي من مالي كذا وكذا لنوادب تندبني

عشر سنين بمنى أيام منى.

وقد استفاد منه استحباب ذلك إذا كان المندوب ذا صفات تستحق النشر ليقفدى بها .

جواهر الكلام - الشيخ الجواهري - ج ۴ ص ۳۶۶

نتیجه:

سند روایت معتبر است و از این روایت استفاده می‌شود که عزاداری برای میت اشکالی ندارد؛ و اگر بدعت و یا جایز نبود، هرگز امام باقر علیه السلام چنین دستوری نمی‌دادند.

نکات پایانی:

نکته اول: هزینه تعیین شده برای عزاداری امام باقر (علیه السلام)

در روایت فوق بیان شد که امام باقر علیه السلام وصیت کردند و مقداری پول برای مصارف و مخارج عزاداری ایشان مشخص کردند، اما به طور دقیق عدد آن معین نشده و تنها عبارت «کذا وکذا» آمده بود.

امادر روایت دیگر آمده است که آن حضرت ۸۰۰ درهم (معادل ۸۰ دینار طلا) برای عزاداریش توصیه کرده است:

[۴] عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ حَمَّادِ بْنِ عَيْسَى عَنْ حَرِيْزِ أَوْ غَيْرِهِ قَالَ أَوْصَى أَبُو جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ

بِمَائِمَةِ دَرَاهِمٍ لِمَائِمِهِ وَ كَانَ يَرَى ذَلِكَ مِنَ السُّنَّةِ لِأَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ قَالَ اتَّخَذُوا لِأَلِ جَعْفَرٍ

طَعَامًا فَقَدْ شُغِلُوا.

از حریز و غیر او نقل شده که امام باقر علیه السلام ۸۰۰ درهم برای برپایی عزاداریشان وصیت کردند و

عقیده داشتند که این کار سنت است؛ زیرا رسول خدا صلی الله علیه وآله فرمود: برای خانواده جعفر طیار

(وقتی ایشان شهید شده بود) غذا آماده کنید چرا که آنها مشغول عزاداری هستند.

الكليني الرازي، أبو جعفر محمد بن يعقوب بن إسحاق (متوفى ۳۲۸ هـ)، الأصول من الكافي، ج ۳، ص ۲۱۷،
ج ۴، ناشر: اسلاميه، تهران، الطبعة الثانية، ۱۳۶۲ هـ.ش.

نکته دوم: اقامه عزاداري براي ائمه طاهرين مستحب است:

این روایت بر استحباب عزاداري ائمه طاهرين عليهم السلام نیز دلالت دارد و پاسخي محکمي است که در برابر کسانی که بر اقامه مجالس عزاداري سيد الشهداء (عليه السلام) در ایام محرم، صفر و بقیه ایام اشکال مي گیرند و آن را بدعت مي خوانند.

علامه مجلسي اول بعد از نقل روایت مي فرماید:

و يدل على استحبابه، و الظاهر اختصاص ذلك بالأئمة صلوات الله عليهم لوجه كثيرة (منها) أن لا ينسى المؤمنون إمامهم و يبكوا عليهم ليحصل لهم الأجر العظيم و يسهل عليهم موت الأقارب، و يذكر ظلم المتسمين بالخلافة عليهم، و يظهر كفر من يرضى بفعالهم و غيرها مما لا يحصى.

مجلسي، محمدتقي بن مقصود علی، روضة المتقين في شرح من لا يحضره الفقيه (ط - القديمة)، ج ۶؛

ص ۴۲۳، قم، چاپ: دوم، ۱۴۰۶

این روایت بر مستحب بودن عزاداري و نوحه خواني دلالت دارد و به دلائل فراوان ، این نوحه خواني اختصاص به ائمه طاهرين عليهم السلام دارد. از جمله:

۱- مؤمنان، امام شان را فراموش نکنند و براي آنها گريه کنند تا پاداش بزرگي براي شان حاصل شود و مردن نزديکانشان براي شان آسان شود.

۲- ظلمهاي کسانی که خلافت را از اهل بيت (عليهم السلام) غصب کردند، یاد آوري شود.

۳- کفر کسانی که از کارهاي آن ظالمان خشنودند، آشکار گردد.

و دليل هاي ديگر که قابل شمارش نيست.

علامه محمد باقر مجلسی نیز می‌نویسد:

و قال الوالد العلامة قدس سره: لعل ذلك لإبقاء المحبة في قلوبهم و بغض من قتلهم، فإنهما من أصل الإيمان، بخلاف غيرهم كما تقدم.

مجلسی، محمد باقر بن محمد تقی، ملاذ الأخیار فی فهم تهذیب الأخبار، ج ۱۰؛ ص ۳۳۶، قم، چاپ: اول، ۱۴۰۶ ق.

پدرم علامه فرموده است: این دستور امام چه بسا برای بقاء محبت در دل محبان اهل بیت (علیهم السلام) و تنفر از قاتلان آنها است؛ زیرا حب و بغض اساس ایمان است. به خلاف حب و بغض برای غیر اهل بیت (علیهم السلام).

و در جای دیگر علامه محمد باقر مجلسی (رحمة الله علیه) نیز این روایت را دلیل بر مستحب بودن اقامه عزاداری برای ائمه (علیهم السلام) می‌داند و می‌فرماید:

و يدل على رجحان الندبة عليهم و إقامة مأتم لهم، لما فيه من تشييد حبهم و بغض ظالمهم في القلوب، و هما العمدة في الإيمان، و الظاهر اختصاصه بهم عليهم السلام لما ذكرنا.

مجلسی، محمد باقر بن محمد تقی، مرآة العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۱۹؛ ص ۷۶، تهران، چاپ: دوم، ۱۴۰۴ ق.

این روایت بر ترجیح «نوحه سرایی» بر ائمه و اقامه عزاداری برای آنان دلالت دارد؛ زیرا در اقامه این کار، محبت نسبت به ائمه (علیهم السلام) و بغض ظالمانی که به آنها ظلم کردند، را در قلب‌ها دوچندان می‌شود و این حب و بغض اساس ایمان هستند. ظاهر این است که اقامه عزا مخصوص اهل بیت (علیهم السلام) است.

مرحوم صاحب جواهر نیز بعد از نقل روایت می‌فرماید:

وقد يستفاد منه استحباب ذلك إذا كان المندوب ذا صفات تستحق النشر ليقتمدى بها.

محمد حسن، الجواهری، جواهر الکلام، ج ۴، ص ۳۶۶

از این روایت استحباب نوحه خوانی استفاده می‌شود در صورتی که میت دارای صفات پسندیده‌ی باشد که مستحق نشر باشد تا دیگران به او اقتدا کند.

سخن علامه امینی نیز در ذیل این روایت، تحلیل جالبی دارد:

وفي تعيينه عليه السلام ظرف الندبة من الزمان والمكان لأنهما المجتمع الوحيد لزرافات المسلمين من أدنى البلاد وأقصاها من كل فج عميق ، وليس لهم مجتمع يباهيه في الكثرة ، دلالة واضحة على أن الغاية من ذلك إسماع الملاء الديني مآثر الفقيد " فقيد بيت الوحي " ومزاياه ، حتى تنعطف عليه القلوب ، وتحن إليه الأفتدة ، ويكونوا على أمم من أمره ، وبمقربة من اعتناق مذهبه ، فيحدوهم ذلك بتكرار الندبة في كل سنة إلى الالتحاق به ، والبخوع لحقه ، والقول بإمامته ، والتحلي بمكارم أخلاقه ، والأخذ بتعاليمه المنجية ، وعلى هذا الأساس الديني القويم أسست المآتم والمواكب الحسينية ، ليس إلا .

الغدیر - الشيخ الأميني - ج ۲ ص ۲۱

از این که امام باقر (علیه السلام) برای عزاداری شان زمان و مکان معین کردند به این دلیل است که در آن زمان و مکان مسلمانان از دورترین و نزدیک ترین نقاط عالم از هر قوم و قبیله‌ی گرد هم می‌آیند و هیچ اجتماع بزرگ مردمی از نظر تعداد با آن برابری نمی‌کند. این مسأله دلالت روشنی دارد بر اینکه هدف از این کار، ابلاغ و رساندن آثار (سخنان، فضائل و جایگاه) آن امامی است که از بیت وحی از دنیا رفته و بر شمردن ویژگیهای اوست، تا قلب‌ها متوجه ایشان شوند و دلها به سوی شان متمایل شوند، و همانند امت‌هایی که از آن بزرگوار تبعیت می‌کنند، این افراد نیز تبعیت کنند و مذهب آن امام را در آغوش کشند. پس آنها را با تکرار این عزاداری‌ها در هر سال دعوت کنند تا به ایشان ملحق شوند، و به حق ایشان (امامت الهی) اعتراف کنند و امامتش را بپذیرند، و به ارزش‌های اخلاق ایشان آراسته شوند و به تعالیم نجات بخش ایشان عمل کنند و تنها بر این اساس با ارزش دینی، عزاداری‌ها و دسته‌جات عزاداری حسینی تأسیس شده است.

نتیجه این که هدف امام باقر علیه السلام از وصیت شان به اقامه عزاداری ده ساله در منی ، معرفی اهل بیت (علیهم السلام)، نشر معارف آنها، و توجه مردم عالم به اهل بیت پیامبر (علیهم السلام) و هدایت و راهنمایی ایشان، می باشد.

موفق باشید

گروه پاسخ به شبهات

مؤسسه تحقیقاتی حضرت ولی عصر (عجل الله تعالی فرجه الشریف)